

Posudek vedoucího diplomové práce

Magisterský program Historická sociologie UK FHS v Praze

Název práce: **Klasické koncepty stratifikace a jejich srovnání se situací v soudobé společnosti. Subjektivní a objektivní pozice ve společenské struktuře**

Jméno studenta: **Mgr. Michael Rádl**

Posudek vypracoval: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.

Datum: 20. 9. 2016

Formulace cíle práce, hypotézy a odpovídající závěry

Předložená diplomová práce se věnuje tématu subjektivního percepce stratifikační pozice, její proměně od počátku 90. let do současnosti. Členěna je na dvě části. V první, teoreticko-přehledové je text soustředěn na vymezení základních pojmů a především pak „klasických“ stratifikačních konceptů. Druhá empirická část zkoumá na datech ze sociologických výzkumů, jak se u nás mění zařazování se na společenském žebříčku resp. do třídních kategorií po roce 1989 a co ho ovlivňuje. Práce si klade tři cíle. První představuje zhodnocení proměny míry souladu mezi objektivní a subjektivní stratifikační pozicí po roce 1989. Cílem druhým je určit, jaké faktory ovlivňují subjektivní hodnocení vlastní pozice a zda se jejich síla proměňuje v čase. Třetím finálním a také nejambicióznějším cílem autora je na základě empirických analýz zjistit, zda a jak jsou klasické koncepty stratifikace uplatnitelné na soudobou českou společnost.

K naplnění prvních dvou cílů došlo bezezbytku, v argumentaci ohledně cíle třetího shledávám několik sporných momentů. Autor se snaží najít koncept sociální třídy adekvátně uplatnitelný pro soudobou českou společnost. Analytickou část přitom omezuje pouze na jednu subjektivní dimenzi stratifikace, konkrétně v empirické analýze na sebezařazování se do pozic nabízených v sociologických dotazníkových šetřeních. Soustředí se tak ovšem jen na jeden aspekt třídního vědomí. Skrze tento poměrně úzký koridor pak chce odpovědět na otázku, zda u nás existují sociální třídy a dokonce rozhodnout, který z teoretických konceptů je produktivní pro analýzu aktuální společenské situace u nás. Dochází k závěru, že třídní vědomí je u nás spíše slabé a nevytváří základ pro skupinovou identitu. Na jiném místě ale dodává, že „koncept stratifikované společnosti“ je u nás stále platný (ale vůči jakému období?). Přitom se kloní k výkladu, že u nás dochází k re-stratifikaci společnosti. Lze ale na základě toho, že se lidé sami sebe zařadí do nějaké nabízené kategorie usuzovat na třídní vědomí a potažmo na existenci sociálních tříd? Jsme společností třídní či nikoliv?

Kvalita použitých dat, zdrojů a metod analýzy

Uplatněna je sekundární analýza spojených datových souborů ze tří výzkumů mezinárodního projektu ISSP (z let 1992, 1999 a 2009) a to modulu tematicky věnovaného sociálním nerovnostem, což zajišťuje srovnatelnost použitých nástrojů měření. Hlavní část analýz využívá vícenásobné třídění dat, zhodnocení vlivu jednotlivých faktorů je provedeno pomocí vícerozměrných regresních analýz odděleně v jednotlivých letech.

Analýza postupuje podrobně a přehledně na základě dílčích výzkumných otázek a hypotéz. Nejprve zkoumá subjektivní sebezařazení na statusovém kontinuu, druhá část je věnována sebezařazení se do třídních kategorií. V obou případech autor hledá odpověď na otázku, jaké faktory sebezařazení ovlivňují, především ho zajímá kongruence s objektivní pozicí ve vertikální struktuře společnosti, neopomíjí ale ani horizontální dimenzi (gender a věk).

Kvalita argumentů, o něž autor opírá závěry, k nimž dospěl

Rozvrh postupu v empirické části je jasný a autor zde postupuje systematicky k naplnění prvních dvou cílů. Díky jasně stanoveným hypotézám a postupu ve vícerozměrné analýze jsou i závěry zřetelně argumentovány. Otázkou je do jaké míry se podařilo naplnit třetí cíl – zhodnocení teoretických koncepcí.

Zajímavý je na první pohled rozporuplný výsledek ohledně vlivu rodiny původu (měřený skrze vzdělání otce). Zatímco v případě kontinua sociálního statusu zjevně v čase roste, tak výsledky regresní analýzy pro zařazování se do dělnické třídy ukazují spíše na jeho možný pokles, byť zde autor ohledem na statistickou nevýznamnost správně výsledek interpretuje velmi opatrně.

K samotnému textu práce mám ještě tyto poznámky. Velmi důležitou pasáž věnovanou vlivu referenční skupiny na percepci stratifikačního uspořádání společnosti by bylo vhodnější zařadit až do druhé, empirické části. Ne snad proto, že pracuje s empirickými daty, ale proto, že právě analýza percepce společenského rozvrstvení může přispět k zodpovězení otázky existence třídního vědomí. Popravdě pasáž v teoretické části věnovaná exkurzu do vzniku nerovností ve společenství lovců a sběračů na straně 13-14 nám mnoho o současné situaci v českém prostředí nenapoví a je tedy poněkud zbytečná. Naproti tomu, by jistě bylo pro téma práce přínosné rozšířit v přehledové části výklad o stručné pojednání proměny třídně profesní struktury v naší společnosti před a po roce 1989, byť by k tomu autor měl využít právě data z analyzovaných výzkumů.

Úroveň odkazového aparátu, jazyka a dalších formálních náležitostí

Text splňuje formální náležitosti diplomové práce. Poznámkový a odkazový aparát se řídí platnými normami. Po stránce jazykové a stylistické je text v pořádku. Také ostatní formální náležitosti jsou v pořádku.

Náměty na diskuzi při obhajobě práce

Během obhajoby navrhuji nejprve stručně vyložit cíle a postup k jejich naplnění zejména pokud jde o hlavní cíl zhodnocení aplikovatelnosti teoretických koncepcí sociální třídy pro současné reálie. Diplomant by měl zodpovědět následující otázky:

1. S jakými koncepcemi třídního vědomí se lze v sociologii setkat? Jak třídní vědomí konceptualizuje ve své práci a kterou koncepci považuje za přiměřenou pro interpretaci situace v českém prostředí?
2. V čem spočívá hlavní argument pro výsledné rozhodnutí se pro koncepci sociálních tříd P. Bourdieu jakožto vhodného nástroje pro popis sociální struktury soudobé české společnosti?

Celkové hodnocení práce

Autor si zvolil téma v české sociologii v poslední době spíše opomenuté. Důležité je, že při jeho zpracování nezůstává jen u pouhého popisu, ale snaží se výsledky sociologicky interpretovat. Z pozice vedoucího práce hodnotím přístup diplomanta jako velmi iniciativní, práci řádně konzultoval a neváhal podstoupit dlouhou cestu práce s kvantitativními daty, nespokojil se s prvotními výsledky a investoval čas do dalších úprav dat a vyladování prezentací výsledků. Michal Rádl tak ve své diplomové práci prokázal, že umí formulovat výzkumný problém, připravit a analyzovat kvantitativní sociologická data pomocí vícerozměrných analýz, prezentovat a interpretovat výsledky. *Diplomovou práci proto doporučuji k obhajobě*, s jednoznačným hodnocením s ohledem na výše uvedené popravdě poněkud váhám, v případě zodpovězení navržených otázek se přikláním k hodnocení *výborně*.

Podpis: Jiří Šafr, v.r.